

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jaromíra Jirsy jako soudce zpravodaje a soudců Vladimíra Sládečka a Pavla Šámala o ústavní stížnosti **D. R.**, zastoupeného JUDr. Milanou Hrušákovou, Ph.D., advokátkou se sídlem v Brně, Cihlářská 16, proti rozsudkům Krajského soudu v Brně č. j. 16 Co 261/2021-146 ze dne 5. 1. 2022 a Okresního soudu ve Vyškově č. j. 0 P 255/2020-95 ze dne 13. 8. 2021, za účasti **Krajského soudu v Brně** a **Okresního soudu ve Vyškově**, jako účastníků řízení, a dále **a) nezletilé B. R.**, zastoupené městem S., opatrovníkem se sídlem ve S. a **b) K. P.**, společně s nezletilou trvale bytem na stejné adrese jako stěžovatel, jako vedlejších účastnic řízení, takto:

I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně č. j. 16 Co 261/2021-146 ze dne 5. 1. 2022 byla porušena práva stěžovatele zaručená článkem 32 odst. 4 ve spojení s článkem 26 odst. 1 a článkem 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Krajského soudu v Brně č. j. 16 Co 261/2021-146 ze dne 5. 1. 2022 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění:

I. Vymezení věci

1. Předmětem řízení o ústavní stížnosti je přezkum v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů ve věci péče o nezletilou vedlejší účastnici a), dceru stěžovatele a vedlejší účastnice b). Stěžovatel se domáhá jejich zrušení pro porušení svých práv zaručených články 36 odst. 1 (spravedlivý proces), 37 odst. 3 (rovnost účastníků), 11 odst. 1 (ochrana vlastnictví), 26 odst. 1 (svobodná volba povolání) a 32 odst. 4 (ochrana rodičovských práv) Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). V postupu obecných soudů spatřuje také porušení participačních práv své nezletilé dcery ve smyslu čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte.

II. Rekapitulace řízení před obecnými soudy

2. Stěžovatel a vedlejší účastnice b) [dále jen „matka“ nebo „vedlejší účastnice“] ukončili společné soužití cca tři měsíce po narození nezletilé vedlejší účastnice a) [dále jen „nezletilá“ nebo „dcera“]. Okresní soud ve Vyškově (dále jen „nalézací soud“) upravil poměry nezletilé k návrhu vedlejší účastnice rozsudkem č. j. 0 Nc 2076/2020-34 ze dne 17. 8. 2020 tak, že ji svěřil do péče matky, stěžovateli stanovil vyživovací povinnost a jeho styk s nezletilou upravil následujícím způsobem: každý lichý kalendářní týden v roce v úterý a ve čtvrtek od 14.00 hodin do 18.00 hodin, každý sudý kalendářní týden

v pondělí a ve středu od 14.00 hodin do 18.00 hodin a v době od soboty 14.00 hodin do neděle 18.00 hodin.

3. Návrhem z března 2021 požádal stěžovatel soud o změnu výchovného prostředí nezletilé a její svěření do střídavé péče rodičů, kteří bydlí (resp. toho času bydleli) ve stejném bytovém domě. Stěžovatel je příslušníkem Policie ČR a má pevně stanovené směny, k návrhu proto připojil rozpis termínů do konce kalendářního roku, v nichž by mohl péči o nezletilou realizovat. V zahájeném řízení byly dále projednávány návrhy matky na zvýšení výživného a na rozšíření styku stěžovatele s dcerou tak, aby lépe vyhovoval dennímu režimu nezletilé (tj. předávání v 11.00 hodin namísto ve 14.00 hodin).

4. O uvedených návrzích rozhodl nalézací soud napadeným rozsudkem. Výrokem I zamítl návrh stěžovatele na změnu výchovného prostředí nezletilé, výrokem II změnil úpravu styku podle návrhu matky (viz předchozí odstavce), čímž prakticky potvrdil mimosoudní dohodu rodičů uzavřenou v průběhu řízení (v květnu 2021), a výrokem III zvýšil výživné pro nezletilou z původních 3 000 Kč na 3 500 Kč měsíčně. Ohledně návrhu na střídavou péči o nezletilou dospěl nalézací soud k závěru, že od vydání posledního rozhodnutí nedošlo k podstatné změně poměrů, stěžovatelovo zaměstnání navíc neumožňuje pravidelné střídání rodičů v péči o dítě; matka je na rodičovské dovolené, má prostor se dceří věnovat nepřetržitě, i vzhledem k jejímu věku a stanovisku opatrovníka se nalézacímu soudu výlučná péče matky stále jeví jako vhodnější.

5. Proti rozsudku nalézacího soudu se stěžovatel odvolal. Krajský soud v Brně (dále jen „odvolací soud“) jen rozsudek doplnil o výrok o úhradě dlužného výživného (v návaznosti na jeho zvýšení nalézacím soudem); jinak jej v celém rozsahu potvrdil. Priorita žádné z forem péče jmenovaných v § 907 odst. 1 občanského zákoníku (dále též „o. z.“) z něj podle odvolacího soudu nevyplývá, svůj závěr podpořil i odkazy na judikaturu Ústavního soudu [nález sp. zn. IV. ÚS 1286/18 ze dne 31. 8. 2018 (N 145/90 SbNU 353), nález sp. zn. I. ÚS 153/16 ze dne 26. 7. 2016 (N 137/82 SbNU 207) a nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529)]. Výlučná péče matky je podle odvolacího soudu i nadále v nejlepším zájmu nezletilé ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Ohledně úpravy a realizace běžného styku s nezletilou odvolací soud dospěl k závěru, že je pro zaměstnání stěžovatele více než komplikovaná, i přes jisté komunikační problémy mezi rodiči však funguje podle rozsudku nalézacího soudu (který prakticky kopíruje mimosoudní dohodu rodičů); není proto důvodu na ní dále cokoliv měnit. Úprava „neběžného“ styku (prázdniny a svátky) je podle odvolacího soudu s ohledem na věk nezletilé nadbytečná.

III. Argumentace stěžovatele

6. Odmítnutím zohlednit pravidelné rozvržení práce stěžovatele do směn opakujících se v šestidenním cyklu (2 dny denní směna, 2 dny volno, 2 dny noční směna) při rozhodování o střídavé péči o nezletilou, popř. o styku stěžovatele s ní (s odkazem na přílišnou komplikovanost požadované úpravy na rozdíl od běžného cyklu sedmidenního kalendářního týdne) porušily obecné soudy podle přesvědčení stěžovatele jeho právo na svobodnou volbu povolání ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny i jeho rodičovská práva zaručená čl. 32 odst. 4 Listiny.

7. Faktickým důsledkem napadených rozhodnutí je – úpravou styku na dny, v nichž je předem známa kolize s pracovní směnou stěžovatele – nemožnost styk ve stanoveném rozsahu realizovat. Stěžovatel proto označuje za cynické odůvodnění krajského soudu hovořící o nadstandardním rozsahu úpravy styku, není-li s ohledem na pracovní povinnosti při nejlepší vůli (a to ani při vyčerpání veškeré dovolené) schopen jej využít; měsíčně přichází v průměru o realizaci 5–6 styků. Domnívá se, že jeho případ může sloužit jako vodítko pro případy dalších rodičů (příslušníků bezpečnostních sborů a jiných směnujících povolání), jelikož Ústavní soud podobnou problematiku – pokud je mu známo – dosud neřešil. V uvedených profesích je rozpis směn znám několik měsíců před začátkem kalendářního roku, úprava poměrů nezletilého zohledňující toto specifikum proto není nemožná; stěžovateli je známo, že jiné obecné soudy uvedená specifika zohledňují.

8. Porušení participačních práv dítěte ve smyslu čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte spatřuje stěžovatel v nedostatečných činnostech opatrovníka pro řádný výkon jeho funkce.

9. Další argumentační linii představuje podezření z podjatosti členky senátu odvolacího soudu JUDr. Radimy Gregorové, Ph.D., která (jako soudkyně) působila na občanskoprávním úseku Městského soudu v Brně stejně jako matka (jako zapisovatelka). Uvedená informace stěžovateli nebyla v době jednání odvolacího soudu známa, pochybnosti o nestrannosti členky rozhodujícího senátu odvolacího soudu proto vznáší teprve v ústavní stížnosti a poukazuje na (z jeho pohledu) nestandardní průběh jednání (např. zasedací pořádek a způsob kladení otázek ze strany dotčené soudkyně). Z uvedeného dovozuje stěžovatel porušení čl. 36 odst. 1 Listiny garantující mu nestranné projednání a rozhodnutí věci i princip rovnosti účastníků ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny.

10. Konečně odvolací soud při rozhodování o vyživovací povinnosti stěžovatele měl porušit jeho právo na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny, zahrnul-li mezi jeho příjmy možný výnos z pronájmu chalupy a nezohlednil změnu skutkového stavu od rozhodnutí nalézacího soudu, přestože bylo v řízení prokázáno, že zmíněný pronájem byl realizován pouze příležitostně. Nepřiměřený zásah do jeho vlastnického práva spočívá v tom, že je v důsledku soudního rozhodnutí nucen objekt dále pronajímat a nemůže s ním nakládat svobodně podle vlastní vůle.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou a řádně zastoupenou advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), a je jako celek přípustná podle § 75 odst. 1 téhož zákona.

12. Vzhledem k meritornímu projednání věci jmenoval Ústavní soud nezletilé pro řádné hájení jejich zájmů, které mohou být ve střetu se zájmy rodičů, usnesením č. j. I. ÚS 847/22-26 ze dne 23. 5. 2022 opatrovníka pro řízení o ústavní stížnosti (též, který dítě zastupuje v řízení před obecnými soudy).

V. Vyjádření k ústavní stížnosti a replika stěžovatele

7. Po ověření procesních předpokladů projednání věci Ústavní soud připojil opatrovnický spis a vyžádal vyjádření účastníků řízení i vedlejších účastnic, zejména k bodu V ústavní stížnosti, týkající se úpravy střídavé péče, popř. styku s ohledem na stěžovatelovo zaměstnání. Matka Ústavnímu soudu sdělila, že nebude v řízení uplatňovat svá práva.

13. Nalézací soud uvedl, že stěžovatel nenavrhoval změnu úpravy styku, domáhal se pouze změny výchovného prostředí. V průběhu řízení opakovaně zaznělo, že směnnost v zaměstnání stěžovatele je komplikací, která spolu s dalšími okolnostmi vedla soud k zamítnutí návrhu na střídavou péči. Stěžovatel sice avizoval, že soudem převzatá dohoda rodičů o úpravě styku není právě z důvodu jeho zaměstnání zcela realizovatelná, podle nalézacího soudu však nenabídl vhodnou alternativu (rozpis služeb na rok 2021 nalézacímu soudu v tomto směru nepostačoval).

14. Z vyjádření odvolacího soudu plyne zejména stanovisko soudkyně Gregorové, jež měla ve stěžovateli vyvolat pochybnosti o své nestrannosti. Uvedla, že vedlejší účastníci nezná, nemá k ní žádný vztah ani žádný zájem na výsledku řízení; v blízkém okruhu jejích spolupracovníků se vedlejší účastnice nevyskytovala. Ohledně zaměstnání stěžovatele odvolací soud odkázal zejména na účastnický výslech otce při jednání odvolacího soudu dne 5. 1. 2022 a položil řečnickou otázku, „*jak by mělo být o změně výchovného prostředí nezletilé ... rozhodnuto s ohledem na evidentně problematickou komunikaci rodičů a zejména pracovní závazky otce, tj. jeho nastavené služební směny (viz rozpis služeb na č. 1. 137 spisu)?*“

15. Uvedená vyjádření byla stěžovateli zaslána k replice, v níž nalézacímu soudu vytýká formalistický přístup, neboť o úpravě styku tak, aby bylo dosaženo souladu pracovních směn a dnů stanoveného styku, mohl rozhodnout i bez návrhu. V řízení před obecnými soudy nebyl stěžovatel právně zastoupen, přesto zřetelně vysvětlil podstatu problému stávající úpravy styku kolidující s jeho pracovními směnami. Podle stěžovatele bylo úkolem soudu zákon aplikovat tak, aby bylo na jedné straně chráněno jeho právo na styk s nezletilou spojené s právem nezletilé na kontakt s oběma rodiči, a na straně druhé bylo současně stěžovateli umožněno plnit řádně pracovní povinnosti. Stěžovatel se nedomnívá, že by jeho účastnickou povinností v rámci nesporného řízení bylo formulovat výrok rozhodnutí tak, aby byl naplněn účel řízení a výrok byl současně i vykonatelný.

16. K řečnické otázce odvolacího soudu stěžovatel dodal, že vhodné řešení úpravy poměrů nezletilé nemá být požadováno po Ústavním soudu, který není třetí rozhodovací instancí. Smyslem jeho rozhodnutí by mohlo být nastavení systému kritérií, jaká mají být napříště obecnými soudy zohledňována v případech rodičů směnujících v jiném než sedmidenním cyklu. Obecné soudy se o řešení respektující právo stěžovatele na svobodnou volbu povolání ani nepokusily; úprava, o níž je předem jisté, že nerealizovatelná, takové řešení nepředstavuje. Neobstojí ani argument odvolacího soudu o nadstandardním rozsahu styku, nemůže-li jej plně realizovat.

17. Přestože to stěžovatel nepovažuje za svou povinnost, závěrem repliky možné varianty řešení úpravy styku nastínil a odkázal na praxi jiných obecných soudů, která si s případy podobnými stěžovatelovu poradit umí (srov. rozsudek Městského soudu v Brně č. j. 24 P 68/2017-157 ze dne 25. 5. 2021).

18. Ústavní soud obdržel i stanovisko opatrovníka nezletilé, který popsal anamnézu rodinných vztahů. Navzdory dvouleté spolupráci s rodinou a několika soudním rozhodnutím se vztahy rodičů neuklidnily, vyhrocené konfliktní situace naopak postupem doby narůstají. Aktuálním problémem mezi rodiči je změna faktického bydliště nezletilé, se kterým stěžovatel podle vyjádření opatrovníka zásadně nesouhlasí. Z pohledu opatrovníka stěžovatel žádá, aby jeho právo na svobodnou volbu povolání bylo nadřazeno právům dítěte i druhého rodiče; nesnažil se najít kompromis, namísto toho jednostranně požaduje, aby se všechny zainteresované osoby podřídily jeho požadavkům a možnostem. Podle opatrovníka se stěžovatel mohl pokusit sjednat se zaměstnavatelem individuální variabilitu směn tak, aby nemusel pro realizaci styku s nezletilou čerpat dovolenou. Opatrovník shrnuje, že napadená rozhodnutí shledává souladná s nejlepším zájmem zastupovaného dítěte.

VI. Upuštění od ústního jednání

19. Ústní jednání Ústavní soud nekonal, neboť od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu) – skutková zjištění i právní argumentace potřebné pro posouzení Ústavního soudu jsou zřejmé z písemných podání účastníků a připojeného spisu nalézacího soudu zn. 0 P 255/2020.

VII. Hodnocení Ústavního soudu

20. Ústavní soud po seznámení s obsahem spisu a zaslaných podání dospěl k závěru, že je ústavní stížnost důvodná.

VII. a) Obecná východiska

21. Při rozhodování soudu ve věcech péče o nezletilé naplňuje stát pozitivní závazky plynoucí z čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny a zasahuje tím do nejintimnější sféry skupiny jednotlivců – do jejich rodinného života. Činí tak pro ochranu dětí jako zranitelných subjektů práva. Autoritativně (tedy proti vůli některého z rodičů – nebo i obou) rozhoduje ve chvíli, kdy nejsou rodiče schopni dostát své rodičovské odpovědnosti a plnit řádně svou roli. Vzhledem k tomu, že každé dítě (stejně jako každý dospělý) je jedinečné, s jedinečnou historií a rodinným zázemím, je logické, že lze z rozhodovací praxe soudů činit obecné závěry jen obtížně. Proto také v obecné rovině našel odvolací soud v judikatuře Ústavního soudu oporu pro svůj právní závěr (viz výše citované nálezy sp. zn. IV. ÚS 1286/18, sp. zn. I. ÚS 153/16). Stejně tak by ovšem jeho pozornosti neměly uniknout jiné (jeho závěrům nekonvenující) nálezy, s nimiž je s ohledem na čl. 89 odst. 2 Ústavy rovněž třeba se vypořádat, neboť z nich neplyne, že by nebyla upřednostňována žádná forma péče jako prioritní (jak odvolací soud uvádí v napadeném rozhodnutí). Například i odvolacím soudem odkazovaný nálezy sp. zn. I. ÚS 3216/13 ve skutečnosti hovoří spíše ve prospěch argumentační pozice stěžovatele než právních závěrů odvolacího soudu. Pozornosti obecných soudů při rozhodování o úpravě poměrů nezletilých by zejména neměl uniknout shrnující nálezy sp. zn. I. ÚS 3065/21 ze dne 3. 5. 2022 (vydaný teprve po vydání napadených rozhodnutí a podání ústavní stížnosti; všechna rozhodnutí jsou dostupná na <https://nalus.usoud.cz>).

22. Střídavá péče (ve smyslu rovnocenné péče obou rodičů, bez ohledu na konkrétní formu úpravy) má své zastánce i odpůrce. Odpůrci kritizují nejistotu, kterou v dětech vyvolává stěhování mezi dvěma domovy (viz ČERVENKOVÁ, R., HONZÁK, R.

Všichni žijem v blázinci. Současnost očima psychiatra. Praha: Vyšehrad, 2018, s. 125.). Zastánci kladou důraz na nezastupitelnou roli obou rodičů v životě dítěte, které často, nachází-li se ve výlučné péči pouze jednoho rodiče, vztah k druhému (někdy i za přičinění pečujícího rodiče) nenávratně ztratí (PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R. *Sdílené rodičovství. První vydání.* Praha: Národní institut pro děti a rodinu, 2020, s. 9.). Obě zmiňovaná negativa mohou mít pro zdárný vývoj dítěte a jeho budoucí sociální návyky závažné důsledky. Úkolem soudu, v případě selhání rodičů postarat se o společné dítě ve vzájemné shodě, aby prospívalo, je hledat nejméně špatné ze všech špatných řešení.

23. Proto Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 3065/21 uzavřel, že by obecné soudy neměly při posuzování změny péče a při naplnění všech kritérií upřednostňovat ponechání výlučné péče s určitým rozšířením styku druhého rodiče, ale volit model střídavé (byť i nestejněměrné) péče, neboť jen tím je rodičům zajištěno jejich rovnocenné postavení a žádný z nich se nemůže opírat o větší „oprávnění“ na dítě a argument využívat ve sporech s druhým rodičem. Výlučná péče neznamená pro pečujícího rodiče „více“ dítěte nebo „více“ práv při rozhodování o jeho výchově, jak se někteří pečující rodiče mylně domnívají. Znamená naopak více práce, starostí, odpovědnosti a povinností (zejména informačních) vůči nepečujícímu rodiči. Rodičovskou odpovědností jsou i nadále nadáni oba stejně a oba mají stejné právo o záležitostech dítěte rozhodovat; netřeba dodávat, že nejlépe spolu (PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., op. cit., s. 18–19.).

24. Výše zmíněná podmínka „při naplnění všech kritérií“ současně ve světle nálezu sp. zn. I. ÚS 3065/21 znamená, že obecný soud nemůže závěr o nevhodnosti střídavé péče odůvodnit pouze obecným odkazem na „útlý věk dítěte“ (body 30–32), „pracovní vytíženost nepečujícího rodiče“ (body 50–53) apod.; v konkrétním řízení musí být tvrzeno a prokázáno, proč jsou nízký věk dotčeného dítěte nebo zaměstnání rodiče péči tohoto rodiče o dítě na překážku. Jako překážka sama o sobě v této souvislosti neobstojí ani pomoc příbuzných (tytéž body 50–53); pomoc dalších osob s péčí o dítě s ohledem na pracovní či jiné závazky rodiče (nezpochybňuje-li svým rozsahem a významem vlastní kompetenci rodiče o dítě se postarat) je běžnou záležitostí, ve funkčních rodinách praktikovanou bez potíží a bez pozastavení. Nebude-li obecný soud v projednání věci a odůvodnění svého rozhodnutí takto důsledný, hrozí riziko zakonzervování *statu quo* nastaveného prvním rozhodnutím ve věci (popř. faktickým stavem po rozpadu rodiny), který již nepečující rodič s postupujícím časem nebude mít šanci zvrátit.

25. Podstatu práva na svobodnou volbu a nerušený výkon zvoleného povolání ve smyslu čl. 26 odst. 1 Listiny chápe Ústavní soud jako „možnost každého zvolit si, v jaké oblasti lidských činností se pokusí realizovat, a tomu odpovídající povinnost státu tuto volbu respektovat, resp. do ní iracionálně nezasahovat (srov. čl. 26 odst. 2, čl. 41 odst. 1 a čl. 4 odst. 4 Listiny). V tomto směru tak lze v uvedeném právu spatřovat i posílení lidské důstojnosti ..., neboť umožňuje každému zvolit si oblast, v níž se bude osobnostně i jinak rozvíjet, v níž si bude budovat svou pozici jako člena lidské společnosti a navazovat sociální vztahy a v níž může i do určité míry spatřovat jeden ze smyslů vlastní existence“ [srov. bod 37 nálezu sp. zn. Pl. ÚS 8/16 ze dne 19. 12. 2017 (N 229/87 SbNU 735; 26/2018 Sb)].

VII. b) Aplikace na projednávaný případ – důvodná část ústavní stížnosti

26. Stěžovatel poukazoval již při prvním jednání před vydáním prvního, poměry nezletilé upravujícího rozsudku nalézacího soudu (v rámci účastnického výslechu i závěrečného

návruhu), na svoji specifickou pracovní dobu – cyklické směnování, které žádal zohlednit, neboť pravidelná úprava styku ve smyslu střídání konkrétních dní v sudém a lichém týdnu pro něj často znamená nemožnost styk realizovat (viz s. 3 a 4 protokolu o jednání ze dne 17. 8. 2020 na čl. 31 spisu).

27. V rozsudku č. j. 0 Nc 2076/2020-34 ze dne 17. 8. 2020 k tomu nalézací soud tehdy uvedl: „19. ... *Je třeba dodat, že požadavek otce na to, aby termíny jeho styku s nezletilou korespondovaly s rozvrhem jeho služeb a pracovního volna, je sice pochopitelný, avšak tomuto nebylo možno vyhovět, neboť v rámci úpravy styku rodiče s dítětem provedené soudním rozhodnutím musí být stanoveny přesné termíny jejich styku tak, aby toto rozhodnutí bylo vykonatelné, čehož nelze dosáhnout tak, že by termíny styku otce s nezletilou byly v daném případě vázány na obecně na dobu, kdy nebude mít v zaměstnání služby. Pokud o to však rodiče projeví zájem a budou-li toho schopni, nic jim nebrání v tom, aby se na styku otce s nezletilou dohodli mimosoudně jinak, než bylo tímto rozsudkem určeno.*“ Na tomto závěru setrvaly obecné soudy i nadále, k vlastní *ad hoc* úpravě styku nad rámec soudního rozhodnutí nabádal rodiče posledně i odvolací soud v napadeném rozsudku (bod 35), přestože v témže rozhodnutí současně zmiňuje u rodičů neschopnost řádné vzájemné komunikace (bod 29). Ve vyjádření k ústavní stížnosti dále nalézací soud akcentuje skutečnost, že posledním předmětem řízení byl návrh stěžovatele na změnu péče o nezletilou, nové úpravy styku se podaným návrhem nedomáhal a ve vztahu ke svému zaměstnání jinou alternativu nepředložil.

28. Na vyjádření nalézacího soudu reagoval stěžovatel ve své replice a uvedl (nutno dodat, že výstižně), že není jeho povinností účastníka nesporného řízení formulovat vykonatelný (a okolnostem přílehlavý) výrok úpravy jeho styku s nezletilou dcerou. Přesto v řízení před obecnými soudy předložil roční plán služeb s žádostí, aby byl zohledněn při úpravě navržené střídavé péče, a i bez právního zastoupení se pokusil formulovat výrok soudního rozhodnutí (čl. 40-42). Alternativně nabídl i střídání v týdenním intervalu, byť to by zřejmě znamenalo pomoc příbuzných s péčí o nezletilou. Žádný ze stěžovatelových návrhů obecnými soudy nebyl bez odpovídajícího odůvodnění ve světle dotčených článků Listiny a judikatury Ústavního soudu vyslyšen.

29. Vedlejší účastnice opakovaně tvrdila, že do budoucna se svěření do střídavé péče nebrání, že si je vědoma dobrého vztahu dítěte s otcem i ideálních bydlíštních podmínek (t. č. žili rodiče ve dvou bytových jednotkách téhož bytového domu, ani v současné době není vzdálenost jejich bydlíšť nepřekonatelná). Obecné soudy však z pohledu Ústavního soudu (ve světle posledního nálezu sp. zn. I. ÚS 3065/21 – viz výše) dostatečně nevysvětlují, proč je útlý věk nezletilé střídavé péči vlastně na překážku, je-li její vztah ke stěžovateli láskyplný a je-li stěžovatel schopen její potřeby naplňovat. K argumentu útlého věku nabízí obecným soudům pohled odborníků: „*Děti od narození potřebují možnost rozvíjet si oboustranně uspokojivý, individuální vztah k oběma svým rodičům, uspořádání výchovy a péče je nutné uskutečnit vždy co nejdříve momentu, kdy dojde k rozpadu rodiny, nikoliv čekat na ‚vhodný‘ věk dítěte.*“ (PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., op. cit., s. 24.).

30. V projednávané věci proto z pohledu Ústavního soudu dosud chybí pečlivá úvaha a pečlivé odůvodnění rozhodnutí obecných soudů, co ve skutečnosti střídavé (i třeba nestejněměrné) péči rodičů o nezletilou brání. Totéž platí i pro úpravu společného času stěžovatele s nezletilou, která by zohledňovala specifika jeho zaměstnání. Řešením není odkazovat rodiče k individuální úpravě podle aktuálních potřeb, je-li evidentní, že shoda

mezi nimi není v dané chvíli možná. Soud je v podobné situaci povinen dostat své roli a vydat (je-li to potřebné, tak i bez návrhu) autoritativní soudní rozhodnutí přílehlavé jedinečným okolnostem případu, ne se své odpovědnosti zříkat (byť primární odpovědnost nesou rodiče, kteří v ní ale v případě zásadní neshody selhávají, a proto se stát zavazuje převzít ji v zájmu ochrany nezletilců za ně).

31. Jak stěžovatel naznačuje za obecné soudy, lze si představit několik možných variant úpravy poměrů nezletilého dítěte tak, aby bylo zachováno jeho právo na rovnocenný kontakt s oběma rodiči (a jemu korespondující právo rodiče) při současném respektu k právu rodiče na svobodnou volbu povolání. Varianty uvedl stěžovatel následující:

„a) nastaveno, že otec bude se s dcerou stýkat první 2 dny v šestidenním cyklu, který by počínal prvním dnem celého dne volna v tomto šestidenním cyklu, nebo

b) mohl být nalezen opakující se vzorec či společný průsečík mezi 6 denním cyklem směn otce a sedmidenním kalendářním týdnem, kdy se v tomto případě opakuje stejný vzorec rozpisu směn každých 42 dnů, což je každých 6 kalendářních týdnů, nebo

c) mohlo být nastaveno obecnými pojmy s odkazem na roční rozpis směn, tak jak tomu je běžně např. při formulacích výroků ohledně jarních prázdnin či podzimních prázdnin, jejichž termíny nejsou v době vyhlášení rozsudků známy na několik let dopředu, ale jsou vyhlášovány s několika měsíčním předstihem na následující rok, obdobně mohlo být pracováno i s rozpisem pracovních směn otce, který je také znám na následující rok s několika měsíčním předstihem před jeho začátkem, nebo

d) mohlo být při stanovení styku pracováno i s konkrétními termíny tak, jak je otec konkretizoval ve svém podání (byť prvotně směřující k úpravě střídavé péče) s tím, že v dalších letech se styk posune o příslušný počet dnů v závislosti na tom, zda nadcházející kalendářní rok je či není rokem přestupným, nebo

e) mohlo být postupováno obdobně jako v případě hlavních letních prázdnin, kdy nepečujícímu rodiči je obvykle ve výroku garantován určitý rozsah styku (např. 4 týdny) a nepečujícímu rodiči je uložena povinnost do určitého data dopředu sdělit pečujícímu rodiči konkrétní termíny čerpání.“

32. Ústavní soud s ohledem na dosud uvedené dospěl k závěru, že obecné soudy nedostály své povinnosti srozumitelně a přesvědčivě odůvodnit své právní závěry o tom, že není v nejlepším zájmu nezletilý být ve střídavé péči obou rodičů, ani proč není možné úpravu styku stěžovatele s nezletilou přizpůsobit jeho specifické pracovní vytíženosti. Komplikovanost takové úpravy či vyšší časová náročnost její přípravy jako odůvodnění, proč nelze návrhům stěžovatele vyhovět, v tomto směru nepostačuje a nemůže být na překážku jejich vyhovění – obzvláště, je-li zohlednění zaměstnaneckých potřeb rodičů podobných stěžovateli možné u jiných soudů, jak stěžovatel uvádí a jak je Ústavnímu soudu známo z úřední činnosti. Je-li v zájmu zachování práv plynoucích z čl. 26 odst. 1 Listiny státu zapovězeno iracionálně zasahovat do nerušeného výkonu svobodně

zvoleného povolání stěžovatele (viz bod 25 výše), nezbyvá než konstatovat, že obecné soudy v projednávané věci této povinnosti nedostály a zmíněný článek svými rozhodnutími (ve spojení s čl. 32 odst. 4, potažmo i čl. 36 odst. 1 Listiny) porušily.

33. Tím není řečeno, jak se obává opatrovník nezletilé, že se má veškerá úprava poměrů nezletilé podřídít potřebám a zájmům stěžovatele na úkor potřeb a zájmů ostatních zúčastněných (dítěte i matky). Při troše invence se lze nepochybně dobrat kompromisního řešení na středu osy otec – dítě – matka (jak by se ostatně mělo dít automaticky). Přestože je žádoucí, aby oba rodiče usilovali o dosažení kompromisu společnou dohodou, pak, neuzavrou-li ji, je konečnou odpovědností soudu nalézt řešení vyvažující pokud možno rovnocenně práva rodičů, sledující (především) nejlepší zájem nezletilého dítěte, a promítnout jej ve svém rozhodnutí.

34. Na pozadí plně apelačního odvolacího řízení uplatňuje Ústavní soud princip minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecné justice a vrací věc ke skončení soudu odvolacímu; ve vztahu k rozsudku nalézacího soudu ústavní stížnost v souladu se svou judikaturou odmítá podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřijatelnou (byť nosné důvody nálezu se plně vztahují i k němu) [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 74/06 ze dne 3. 10. 2006 (N 175/43 SbNU 17), bod 5; sp. zn. II. ÚS 200/13 ze dne 16. 7. 2013 (N 123/70 SbNU 127), sp. zn. III. ÚS 2428/13 ze dne 13. 6. 2014 (N 123/73 SbNU 869), sp. zn. IV. ÚS 2722/13 ze dne 3. 2. 2015 (N 22/76 SbNU 313), bod 28].

35. Ať již bude na základě nynějšího nálezu Ústavního soudu odvolacím soudem rozhodnuto o změně péče o nezletilou, či (v pečlivě odůvodněném případě) pouze o změně úpravy styku stěžovatele s ní (v každém případě meritorně, nikoli kasačně), bude jeho úkolem zaměstnání stěžovatele zohlednit.

VII. c) Aplikace na projednávaný případ – zjevně neopodstatněná část ústavní stížnosti

36. Námitku stěžovatele týkající se stanovení vyživovací povinnosti shledává Ústavní soud zjevně neopodstatněnou. Soud vychází při určování výživného mj. i z potenciality majetkových poměrů povinného rodiče (§ 913 odst. 2 o. z.) a zkoumá, nepřipravuje-li se povinný rodič dobrovolně (uměle) o příjem, který by mohl být brán v potaz za účelem zjištění jeho životní úrovně, která má být zajištěna také jeho nezletilému dítěti [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 2906/18 ze dne 19. 2. 2019 (N 28/92 SbNU 297) nebo nález sp. zn. III. ÚS 2324/17 ze dne 18. 4. 2018 (N 76/89 SbNU 173)]. Ústavní soud nenaznačuje, že by snad stěžovatel ukončil pronájem předmětného rekreačního objektu záměrně za účelem snížení vyživovací povinnosti. Stejně tak ovšem nezkoumá, zda odvolací soud měl či neměl uvedenou skutečnost mezi příjmy stěžovatele zahrnout. V případě tvrzeného porušení základních práv jednotlivce Ústavní soud zkoumá také intenzitu zásahu do jeho osobní či majetkové sféry, má-li vůbec potenciál dosáhnout úrovně porušení základních práv, což může mít zvýšení výživného o pouhých 500 Kč měsíčně jen stěží.

37. Stejný závěr Ústavní soud činí i o námitce porušení participačních práv dítěte. Čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte zaručuje dítěti dostatečně rozumově a emočně vyspělému, že s ním bude ze strany orgánů veřejné moci komunikováno tak, aby rozumělo tomu, co se v jeho životě děje – a nezletilé bylo v době rozhodnutí Ústavního soudu pouhých 2,5 roku. Kritikou výkonu funkce opatrovníka měl stěžovatel zřejmě na mysli porušení čl. 38 odst. 2 Listiny, zaručující účastníku právo před soudem jednat

(ať už osobně či prostřednictvím svého zástupce); neuvedl však žádné skutečnosti, které by Ústavní soud přiměly se tvrzenými nedostatky blíže zabývat (proto ostatně Ústavní soud téhož opatrovníka jmenoval i pro zdejší řízení).

VII. d) Aplikace na projednávaný případ – nepřijatelná část ústavní stížnosti

38. K námitce podjatosti členky odvolacího senátu se Ústavní soud nemůže vyjádřit pro její nepřijatelnost. Zjistil-li stěžovatel po projednání věci odvolacím soudem skutečnosti vyvolávající v něm pochyby o nestrannosti některého z rozhodujících soudců a měl-li zájem se v tomto směru bránit, mohl a měl využít opravného prostředku k tomu určeného a podat žalobu pro zmatečnost [srov. § 29 z. ř. s. ve spojení s § 229 odst. 1 písm. e) o. s. ř.]. Neučinil-li tak, nedodržel podmínku stanovenou § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu; ústavní stížnost s ohledem na princip její subsidiarity neslouží k nahrazení jiného dostupného opravného prostředku.

VIII. Závěr

39. Neodporuje-li to nejlepšímu zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, nesmějí obecné soudy stavět do kolize právo rodiče na svobodnou volbu (a nerušený výkon) povolání s jeho právem na realizaci rodičovské odpovědnosti a odmítat nalezení kompromisního řešení (zohledňujícího i tatáž práva druhého rodiče) s pouhým odkazem na komplikovanost požadované úpravy, jinak porušují čl. 26 odst. 1 ve spojení s čl. 32 odst. 4 Listiny a stát jejich prostřednictvím selhává ve svých pozitivních závazcích plynoucích z čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny.

40. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů po projednání věci mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků ústavní stížnosti s ohledem na princip subsidiarity částečně vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadený rozsudek odvolacího soudu, neboť jím byla porušena základní práva stěžovatele podle čl. 32 odst. 4 ve spojení s čl. 26 odst. 1, jakož i čl. 36 odst. 1 Listiny. Stejná pochybení sice Ústavní soud shledává i v postupu a rozhodnutí nalézacího soudu, pro jejich nápravu však postačí vrátit věc odvolacímu soudu, jehož úkolem nyní bude znovu ji v intencích tohoto nálezu a v systému úplné apelace projednat a o návrzích rodičů ohledně úpravy poměrů nezletilé meritorně rozhodnout. Setrvá-li přitom v podmínkách konkrétní rodiny odvolací soud na svém závěru o nevhodnosti střídavé péče, nevidí Ústavní soud překážku pro to, aby úprava rozsahu styku stěžovatele s nezletilou byla přizpůsobena jeho možnostem s ohledem na specifika jeho zaměstnání.

41. Ve zbytku proto Ústavní soud odmítl ústavní stížnost podle § 43 odst. 1 písm. e) a § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

42. Nad rámec vlastního odůvodnění Ústavní soud doporučuje pozornosti rodičů v zájmu řešení jejich konfliktní situace informace nabízené odborníky z oblasti psychologie a sociální péče v rámci projektu Sdílené rodičovství (<https://sdilenerodicovstvi.cz/#pro-rodiče>), kde mohou najít rady, jak vytvořit funkční systém nekonfliktní komunikace a péče o společné dítě, neboť jen tak bude skutečně prospívat. Jak uvádí medailonek odkazovaného webu: „Rozpad rodičovského vztahu je pro každého velkou zátěží. Pro dospělé i děti. Nejhorším následkem rozpadu rodičovského vztahu je narušení vztahu k jednomu nebo oběma rodičům. Metoda Sdíleného rodičovství může rodičům pomoci najít způsob uspořádání života, který zajistí stálou fyzickou, emocionální a sociální

přítomnost obou rodičů v životě dítěte. Pomoci vám může brožurka, letáky a další materiály, které najdete ke stažení pod tímto textem [např. <https://sdilenerodicovstvi.cz/images/userfiles/prorodice/Manual-rodice-onlineISBN-web.pdf> - pozn. Ústavního soudu]. Případně se můžete s žádostí o odbornou pomoc obrátit přímo na vyškolené lektory Sdíleného rodičovství. V současné době je najdete v Brně, České Lípě, Děčíně, Táboře, Třebíči a Vsetíně.“

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 9. srpna 2022

Jaromír Jirsa
předseda senátu